

مَنْ از کجا عشقی از کجا

پری صابری
— Pari Saberi —
دیلار با فروغ فرخزاد

نقاش آفریدان / نسیم ادبی / حسین محب اهری / مصمم نکو قبل / نوربان

معروف‌ترین الهام‌ها از شخصیت بانوی شاعر و آثارش

عشق فروغ‌ها

مزدک علی‌نظری / در میان چهره‌هایی که به فروغ فرخزاد به عنوان یک شاعر شناخته شده و محبوب توجه ویژه‌ای داشته و با استفاده از آثار او محصولاتی هنری خاصی خلق کرده‌اند، نورات سرشتاس زبیدی را می‌شود پیدا کرد. محصول کارشان هم متنوع و پرتعداد است؛ از دکلمه و بازخوانی و تحلیل گرفته تا فیلم مستند و حتی یک فیلم سینمایی که چندی پیش حسین منصور (پسر خواننده فروغ) خیر ساخت آن را داد. گویا قرار است این فیلم در هالیوود و با عوامل حرفه‌ای ساخته شود و بعد از زندگی‌نامه در دست ساخت مکره قنبری (نقاش خود آموخته مازندرانی) این دومین اثر سینمایی بزرگی است که دربار مزان هنرمندان ایرانی ساخته خواهد شد.

معروف‌ترین فیلم‌های مستند درباره فروغ فرخزاد سه‌گانه ناصر صفاریان به نام‌های «جام جان»، «اوج موج» و «سرد سبز» است که هر یک به یکی از ویژگی‌های هنری فروغ به عنوان شاعر، فیلمساز و بازیگر می‌پردازد. البته به دلیل فقر منابع تصویری و شیوه کار سازنده اغلب زعمان این مستندها به گفت‌وگو با شاعران و منتقدان و دیگر چهره‌های هنری معروف می‌گذرد و مقاله‌هایی تصویری هستند. چند سال پیش فیلمسازی آلمانی به نام کلاوس اشتریگل فیلمی مستند درباره حسین منصور (فرزندخوانده‌ای که فروغ از جذام‌خانه تبریز یا خود آورد و در صحنه‌هایی از فیلم «خانه سیاه است» هم دیده می‌شود) ساخت. منصور می‌گوید این کارگردان در تدارک ساخت فیلم دیگری هم هست که به فروغ و خانواده فرخزاد اختصاص خواهد داشت. اما بی‌شک معروف‌ترین فیلمی که درباره پریشادخت شعر ما ساخته شده، در سال ۱۳۴۴ و توسط برناردو برتولوچی، کارگردان نامدار موج نوی ایتالیا، بود که در ادامه توجه ویژه او به زن و دنیای خاص این مخلوقات به حساب می‌آید. البته گفتیم اینها معروف‌ترین‌ها و داغ‌ترین‌ها بودند، وگرنه درباره فروغ یا با الهام از زندگی و شعرهای این شاعر تا دل‌تان بخواد فیلم و نمایش ساخته شده‌است.

اجراهای بزرگ

خانم‌ها پری ملکی و پری صابری بهترین و مهم‌ترین استفاده‌ها را از اشعار فروغ در آثار خود داشته‌اند؛ پری ملکی در موسیقی و پری صابری در تئاتر. تاثیر فروغ در آثار پری ملکی تا آنجاست که او هرگاه خواسته شعری از این شاعر را بخواند، خودش آهنگ آن را ساخته و پری صابری هم که به تئاترهای باشکوهش معروف است، اشعار فروغ را دستمایه اجراهای خود قرار داده است. علاوه بر این‌ها چندین اثر موزیکال دیگر هم به روی صحنه رفته که از جمله آخرین آن‌ها باید به کنسرت «تولدی دیگر» با اجرای شیرین مجد و شاهرخ مشکین‌قلم اشاره کنیم که اقتباسی است از اشعار فروغ و آن دفتر شعر تاریخ‌ساز او.

پری خوانی‌ها

عنوان این بخش برگرفته از آلبوم «پری خوانی» محصول شرکت داریوش است که سابقه حدود دو دهه انتشار دکلمه اشعار و گاهی صدای شاعران مختلف را در کارنامه خود دارد. آلبوم‌های «نامه‌ها» از سید علی صالحی و پری خوانی موفق‌ترین و پرفروش‌ترین‌ها در این سبک (شعرخوانی) هستند. البته این مجموعه که با صدای خسرو شکیبایی عرضه شد - فقط در یک یا دو جا از صدای خود فروغ استفاده کرده بودند- یک قطعه آوازخوانی هم داشت؛ شعر «نگاه کن که غم...» با اجرای حسین بختیاری که پیش از این هم ترانه‌هایی از «شهر قصه» بیژن مفید را در آلبومی به همین نام خوانده بود.

از فروغ یک مجموعه شعرخوانی با صدای خودش به یادگار مانده که قدیمی‌ها آن را همراه با مصاحبه‌های رادیویی که با ایرج گرگین داشته، روی نوارهای کاست شنیده بودند. این مجموعه چند سال پیش توسط شرکت آوای باربد با عنوان «تنها صداست که می‌ماند» دوباره به بازار آمد. نیکی کریمی هم در آلبومی به نام «تولدی دیگر» بخشی از اشعار فروغ را دکلمه کرده است.

غیر از شکیبایی و کریمی چند نفر دیگر هم که ظاهراً از علاقه‌مندان فروغ بودند، اقدام به دکلمه اشعار او کردند اما نتیجه کار امثال نیکی کریمی و الهام پناهزاد با انتقاد سخت‌گیرانه کسانی همراه بود که معتقد بودند این چهره‌ها اشعار را درست نخواندند و بهتر است به همان کار بازیگری‌شان قناعت کنند!

با این‌که اشعار فروغ منبع خوبی برای آلبوم‌های دکلمه بوده اما خوانندگان معروف علاقه چندانی به اجرای این اشعار ندارند. دلیل این قضیه بی‌شک مشکل قدیمی اجرای شعر نو با موسیقی ایرانی است و حتی تلاش‌های متعدد برادر فروغ و اجرای چند شعر او هم چندان رضایت‌بخش از آب در نیامده است. از معدود اجراهای موفق باید از قطعه «پنجره» با صدای معین خواننده قدیمی یاد کرد که البته آن هم از جمله اشعار دو دفتر اول فروغ است که می‌دانید نظم کلاسیک داشتند و خود شاعر هم در زمانه اوج قبول‌شان نداشت.

جدا از تلاش‌های این‌طرف و آن‌طرف که در تمام این سال‌ها منتشر شده‌اند، خبر رسید که چندی پیش یک گروه موسیقی هم تشکیل شده که متن تمام ترانه‌هایشان از اشعار فروغ است. اعضای این گروه امیدوارند با گرفتن مجوز آلبوم خود را به بازار بفرستند اما تا امروز فقط در خانه «پوران فرخزاد» اجرا داشتند و چند برنامه کوچک دیگر.

پرفروغ‌ها

با این‌که مجموعه کامل اشعار فروغ فقط به صورت فستی و از روی یک نسخه چاپ آلمان در بازار زیرزمینی کتاب وجود دارد اما دو سه دفتر اولش (آن هم نه به صورت کامل) و کتاب‌های بسیاری مرتبط با این شاعر روی پیشخوان کتابفروشی‌ها دیده می‌شود. این نکته هم گفتنی است که جدا از چند اثر قابل‌تأمل مثل تحلیل‌ها و تحقیقات دکتر سیروس شمیسا و مرحوم سیروس طاهباز یا گردآوری نامه‌های فروغ فرخزاد به همسر یا پسرش باقی کارها کتابسازی به حساب آمده و ارزش چندانی ندارند مثل جمع‌آوری خاطره‌ها، پرداختن به موضوع جذب ارتباط فروغ و سهراب سپهری (که حتی دکتر شمیسا هم در بخشی از کتاب «نگاهی به فروغ فرخزاد» به آن پرداخته، البته از دیدگاه مقایسه و تاثیر اشعار این دو بر یکدیگر) و...

ناصر صفاریان هم که گفتیم چند فیلم درباره فروغ ساخته و در جریان ساخت آن‌ها با بسیاری از هنرمندان قدیمی مصاحبه کرده، چند سال پیش مجموعه تحقیقات خود را در کتابی مفصل به نام «آیه‌های آه» به بازار فرستاد.

اما شاید جالب‌ترین آثار هنری مرتبط با فروغ فرخزاد مجموعه تابلوهای هانیبال الخاص، پیر شهپر نقاشی ایران، باشد که در چندین کار خود این بانوی جوان شعر را تصویر کرده است. روی سایت اینترنتی الخاص ۱۷ تابلو با موضوع فروغ دیده می‌شود اما تعداد این کارها بیش‌تر است و ضمناً در چند اثر دیگر هم چهره او در کنار سایر شاعران دیده می‌شود. اغلب این تابلوها در خانه پوران فرخزاد، خواهر بزرگ فروغ، نگهداری می‌شدند و فقط در نمایشگاه‌هایی مثل بزرگداشت الخاص در خانه هنرمندان در کنار آثاری از چهره نیما یا شاملو و دیگران به نمایش گذاشته شده است.

ویژه‌نامه
این صفحه‌ها در هر
شماره به بررسی یکی
از رخدادهای فرهنگی
و هنری می‌پردازد